

ՆԵՍՆԱԴՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԸ

ԼՈՒԻՃԻ ԼՈՒՑԱԴԴԻ

Մերիկ իտալացի մեծ հայաստաններէն մին ալ, Լուիճի Լուցադդի, վենետիկցի, ծագումով հրեայ, հանճարեղ ու կանխահաւ միտք, օժտուած մեծ կարողութեամբ, շատ ջուտ մտաւ տնտեսական ու քաղաքական ասպարէզին մէջ, շահելով համակրանք ու համարաւ Երեսնամեայ՝ երեսփոխանական ժողովին անդամակցելով, ու իբր վարչական անձ ծանուցուած, 1891էն սկսեալ յաճախ նախարարութեան կոչուեցաւ՝ ելեմտական և զանաւոր ճիւղերուն, ու 1909ին նախարարացիստ անուանուեցաւ:

Իր ամենամեծ գործունէութիւնը կեդրոնացուց ժողովրդական խաւերուն վրայ՝ հիմնելով ու կազմակերպելով համագործակցական դրամատուներ և հաստատութիւններ, և մինչև վերջ անոնցմէ շատեր, աւելի վենետիկի ու Լուիպարտիայի մէջ, իր հովանաւորութեան ներքև կը ձայնէին: Ահա ինչ որ բուն իր անձը կը յատկանշէ, այսօրէն անհուն գործով ու սէր ժողովուրդին, վշտակիրներու և տառապողներու, զանոնք բարձրացնելու մտաւորապէս ու տնտեսապէս և զանոնք երջանկացնելու համար, թագաւորեցնելու ազգերու մէջ եղբայրակցութեան և արդարութեան տեսլականը. այս պատճառաւ առանց ցեղի ու կրօնքի խտրութեան միշտ և ամենուրեք պաշտպան հանդիսացաւ ճշտուածներու և նախատակաւածներու:

Արդէն ծանօթ է մեզի թէ ինչպէս հայերու դէմ կատարուած անարդարութեանց նկատմամբ աներկիւղ և անխոնջ բողոքեց, ու մեր դատին ջատագով եղաւ. հայ թիւքի պարբերաբար արձագանգ եղան Լուցադդիի այդ մարդասիրական կոչերուն ու բողոքներուն: Երանօթ է նաև թէ ինչպէս անցեալ տարի ալ իր դիրքով և պետական անձերու վրայ ունեցած ազդե-

ցութեամբ, մեծապէս օժանդակեց Պարիի քով հիմնուած Նոր-Արարս գիւղի կառուցման, հայ զաղթականներուն ցաւերն և կեանքի դաժնութիւնը մեղմելու համար, իր կենսաբարձրութեանց կեանք մը կարելի է նկատել թէ՛ իր ազգին և թէ՛ միւս բոլոր ցեղերուն համար, ու կրնայ ըստիւ թէ ապրեցաւ և գործեց սիրոյն

Լուիճի Լուցադդի

համար հայրենիքին, մարդկութեան, ճշմարտութեան և արդարութեան:

Լուցադդի նշանաւոր է նաև իբր գիտական, յորատչին մտածող, փայլուն առնարան, տեսագէտ և թիւերու մարդ, գործնական անձ և միանգամայն փոխափայլ տնդուտ մշակող մեղաւ ամէն տեսակ գիտութեանց և արուեստներու, կրօնական և իմաստասիրական ամենագնա վարդապետութիւններուն ու տեսութեանց: Ելեմտագէտ ու մատենագիր, օրէնագէտ և քննադատ, տնտեսագէտ և ընկերաբան, զինք կարելի է ամփոփել ևս մեծ շրջանակի մը մէջ, իր զանազանեակ, արտակարգ և տիրապետող տաղանդին համար, այս պատճառաւ գերմանացի մը զինք վերածնունդի

մարդ անուանեցի՝ Վերջին տարիներուն՝ ութսունամեայ, կ'աշխատէր ամփոփել և հրատարակել իր գործերնները ստուար հատորներու շարքի մը մէջ. զծրախտաբար մահը թոյլ չտուաւ որ լրացնէ:

Իր ընդարձակածաւալ գիտութիւնը միշտ լծորդուած մնաց տեսակ մը պայծառ և գործուն իրականութեան. այնու հանդերձ որ ինք լուսաշող գաղափարականներու մարդն եղաւ, անոնց փառաբանողն, հոգեկան մեծութեան երգիչը, Լայնամիտ և ընդարձակախոհ, ուզեց ընդգրկել իր մէջ մարդկային բոլոր ձկտութիւնները, բոլոր սէրերն և զգացումները. ջատագով ու ծաւալող եղաւ ամէն տեսակ ազատութեան և թոյլտուութեան, քալեց իր հաւատքին շաղով քան երջանկութեան՝ որ իր սրբտին մէջ ընծիւղած էր: Փափագող և ծաւալի գերագոյն ճշմարտութեան՝ անդու ձկտեցաւ անոր, բայց զառամեալ յոյսերով. խորապէս լաւատես ու երազկոտ անձ մը, բաւականացաւ միայն որ իր հոգին սրարբի համամարդկային սիրոյ և երաշխակցութեան բարոյական գգուանքներու զմայլանքին մէջ, ու այնպէս աշուին փակեց ստուերոտ՝ ճշմարտութեան ծաբաւով:

ԽՄԲ.

«ԱՐՄԻՆԻԱ ԵՒ ԱՐՄԻՆԱ»

«Բազմավէպ»ի մարտի ամսաթիւին մէջ ուրախութեամբ տեսայ պր. Յակոբ Գրիգորի նկատողութիւնը վերոյիշեալ երկու բառերու մասին: Բոլորովին իրաւունք ունի պր. Յակոբ Գրիգոր գիտել տալու որ Բրոք. Լենճան-Հաուքի Բ. Հատորին մէջ ունէ ակնարկութիւն չ'ընէր Վայսբախի զործածած ձեւերուն, այլ կը յիշէ որպէս հեղինակաւոր աղբիւր:

1. Ի գիտութիւն պր. Յակոբ Գրիգորի, կը փութամ զեկոյցանէ որ Բրոք. Լենճան-Հաուքի Բ. Հատորին մէջ ունէ ակնարկութիւն չ'ընէր Վայսբախի զործածած ձեւերուն, այլ կը յիշէ որպէս հեղինակաւոր աղբիւր:

Իս ալ օգտուելով մեծանուն գիտնականի ծանօթ հրկատարութիւններէն, իմ յօդուածիս մէջ յառաջ բերած էի արտագրութեանց այդ ձեւերը:

Գծրախտաբար ոչ գիտական թերթերու հայ գրաշարները և որոշ լափով ալ խմբագիրները, առհասարակ ցոյց չեն տար անհրաժեշտ հոգածութիւն ուղիղ տպելու իրենց անձնօթ բառերու անունները: Անոնք փոխանակ գիր առ գիր ընդօրինակելու ձեւագրէն, յաճախ կը յանդգնին «Նոյն իսկ սրբագրել» հեղինակի գրուածքը:

Գուցէ ուշադիր ընթերցողները տեսան թէ քանի՞ քանի այդպիսի տպագրական սխալներ գործուած էին այն յօդուածաշարքին մէջ զոր հրատարակեցի «Ապագայ»ի մէջ մեծանուն բարեկամս Բրոք. Լենճան Հաուքի «Armenien einst und jetzt»-ի Բ. հատորի մասին:

Յիշելով միմիայն քանի մը հատ, բաւական է յառաջ բերել հետեւեալ տպագրական սխալները: Իմ գործածած խաթիթի ձեւը տպուած էր իբրեւ խտտէ, Տիտոս Լիւիոսը՝ տպուած էր իբրեւ Տիտոս Լալիոս, Ստրաբոն՝ իբրեւ Աղգաբոն, Ասուր-Հազրի-Բաշ եղած էր Ասուր-Պանի-Բաշ և հակադարձաբար. և այդպիսի շարք մը սխալներ թէ՛ ծիծաղելի կը դարձնեն գրողը և թէ՛ կը պակսեցնեն գրութեան գիտական ճշգրտութիւնը:

Երախտապարտ եմ «Բազմավէպ»ի յարգելի խմբագրութեան և պր. Յակոբ Գրիգորի, որ այս կերպով ինձ ընծայեցին առիթ մը սրբագրելու այդ տպագրական սխալները:

Երևան
15 Մարտ, 1927

ԱՐԵՎԱ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Հ. Վ. ՀԱՅԵՐԻՆԻՍ ԳԱՏԱՌԻԹԻՆ ՀԱՅ ԵՒԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶԻՆ:

I. Muyldermans' Le Muséon թերթի ԼԺ. հատորի 2-4 պրակներուն մէջ ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած է, յետոյ առանձին հատորի ալ վերածուած, հայ եկեղեցական տարագին վրայ, իր տեղեկութիւնները քաղելով Հ. Վ. Հայցունի «Պատմութիւն հին հայ տարագրին» գրքէն. այդ ուսումնասիրութեան յառաջաբանը՝ ուր գնահատական տողեր ունի Հեղինակը Հայ բազմահմուտ հասխօսին նկատմամբ, կը ներկայցնենք Բազմավէպի ընթերցողներուն: